

UIT DE TIJDSCHRIFTEN.

W. W. SCHIPPER. — *De verspreiding van de donzige klis (Lappa tomentosa) in verband met de aard van de bodem.*

Bijdragen tot de kennis van de Prov. Groningen Dl. II; 4e st. 1915, met twee platen en drie kaarten.

BIJ het bewerken van de bekende Plantenkaartjes, uitgegeven door Goethart en Jongmans, bleek het, dat de donzige klis, *Lappa tomentosa*, alleen in het oosten van de Provincie Groningen algemeen voorkomt maar verder in het land uiterst zeldzaam is.

De heer Schipper te Winschoten heeft in een zeer uitvoerige studie de verspreiding van die plant nagegaan.

Voor iemand die de soort één keer goed kent, is ze dadelijk, zelfs uit de verte, van de andere klissoorten te onderscheiden aan de habitus (de plant is ijer, de bloemhoofdjes zijn sterk witviltig en staan duidelijk in een tuil).

Allereerst bleek, dat deze klissoort uitsluitend voorkomt langs de wegen en wel alleen waar een eenigszins druk verkeer is. Dit is eenerzijds het gevolg daarvan, dat de klis-vruchten door de mensch en z'n last of trekdieren moeten worden verspreid en anderzijds doordat deze klis een nitraatplant is, d. w. z. één die zeer veel stikstofverbindingen in den bodem noodig heeft. Daarom groeit ze op plekken waar veel dierlijke afval zich ophoopt, d. i. op boerenerven en langs wegbermen. Deze eigenaardigheid vergemakkelijkt natuurlijk het onderzoek zeer, dat kon dus verricht worden door alleen alle wegen langs te zoeken.

Daarbij valt het al spoedig op, dat langs vele wegen de plant beurtelings een eindver zeer algemeen voorkomt en dan er absoluut ontbreekt. Waar de wegen met boomen beplant zijn ontbreekt ze steeds, schaduw kan deze klis blijkbaar in het geheel niet verdragen. Overigens wordt hare verspreiding beheerscht door de aard van den bodem. Op lichte grond komt ze niet voor, evenmin op zand, als op veen, als op zandige klei. Maar ook niet elke zware klei neemt ze voor lief, de klei moet bovendien los en doorlaatbaar voor water zijn.

Een gelukkige omstandigheid voor dit onderzoek was, dat er een uitstekende geologische kaart van de Provincie Groningen bestaat (van Acker Stratingh) welke 14 verschillende grondsoorten onderscheidt.

Het bleek den heer Schipper, dat de *L. tomentosa* zoo goed als uitsluitend zich beperkt tot de dollartklei en in haar verspreiding op vele plaatsen zeer nauwkeurig de grens markeert tot waar toe de Dollart-boezem zich eens uitstrekke. Over het geheele gebied, waar deze Dollart-klei onveranderd voorkomt, groeit de donzige klis langs alle wegen en paden met eenigszins druk verkeer, voor zoover ze niet beschaduwd zijn.

De jongste der Dollartpolders is eerst voor 38 jaar ingedijkt. Deze tijd is voor de donzige klis blijkbaar te kort geweest om deze heele polder te bevolken. In het Noordelijke (verst van z'n oudere groeiplaatsen afgelegen) deel er van is hij thans nog eerst bezig door te dringen.

De dollartklei, de eenige bodem welke de *Lappa tomentosa* voor z'n groei verkiest, hoort onder de allervruchtbaarste grondsoorten. Deze grond bevat ca. 50 pCt. zuivere klei, is zeer los doordat er veel humus in voorkomt en bevat kalk en andere voedingszouten in grootte hoeveelheid en in een uitstekende oplosbare vorm. Ze levert jaar in jaar uit de rijkste oogsten zonder bemesting. Meestal rustdeze dollartklei op veen, dat snel water opneemt en dit ook gemakkelijk weer afstaat aan de klei er boven, dus voor deze als vochtregulateur optreedt.

Waar op de Dollartklei deze klis op voor haar geschikte plekken ontbreekt, is dit blijkbaar alleen doordat ze er niet gebracht is. Zoo vindt men ze langs de Rensel en de Westerwoldsche Aa tusschen Winschoten en Nieuweschans, eerst alleen rechts van het water,

daarna een eindver alleen links er van en verder na de volgende brug weer alleen rechts; precies zoo loopt de verkeersweg, die twee maal op die zelfde plekken de Aa kruist!

Vlak bij Winschoten op de laatste uitlooper van de Dollartklei groeit de plant niet, daar is blijkbaar de laag van deze klei te dun; vlak er onder ligt een veel vastere kleisoort waarin de wortels te moeilijk indringen en die slecht water doorlaat en dus tevens de laag er boven te vochtig houdt voor de klis, die vochtige grond mijdt.

Vanuit de dollartklei gaat de donzige klis op een aantal plaatsen langs wegen over op de z.g.n. *gewone klei*. Deze gewone klei komt dan ook van alle andere grondsoorten verreweg het meest met dollartklei overeen; ze bevat wat minder kalk. Door de landbouwers wordt er ook weinig onderscheid gemaakt tusschen die twee kleisoorten; toch geeft de Lappa blijk er van, dat ze zich op de gewone klei minder goed thuis voelt, dan op de echte dollartklei. De zware of *harde klei* die in Groningen groote uitgestrektheden bedekt, is voor de donzige klis te vast en, doordat ze het water heel slecht doorlaat, op sommige tijden daardoor ook te nat. De plant komt op deze grondsoort dan ook niet voor, behalve op een heel enkele plek, zoo aan de Hunze bij Groningen, maar alleen op het gedeelte waar deze gekanaliseerd is. Daar groeit de plant op de dijk, dat is dus een standplaats waar de bodem droger en door het opwerpen lossen is geworden dan ze van nature is. De andere vindplaats in de harde klei bij Westerhorn kon verklaard worden doordat daar ter plaatse vroeger (voor eeuwen) een dijk geweest is, alleen op de resten daarvan, plekjes die bij 't bebouwen blijken iets hooger te liggen en lossen te zijn dan de omgeving, groeit de donzige klis.

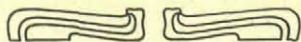
Behalve de genoemde grondsoorten onderscheidt men in de streek die eens door de Dollartboezem bedekt geweest is nog de *Medegronden*, (nogweer in drie soorten onderscheiden: rodoorn, knip en knik). Oorspronkelijk moeten deze echte dollartklei geweest zijn, maar door lagere ligging en slechte afwatering, zijn deze gronden in vruchtbaarheid zeer achteruit gegaan. In die »verkleumde klei« kan Lappa tomentosa blijkbaar absoluut niet groeien. Van de enkele groeiplaatsjes (acht in getal) die ze er toch nog op heeft, kon S. aantoonen, dat er bij elk ervan een bijzondere omstandigheid in 't spel is. Of het waren plekken waar dollartklei of slib van de schorren opgeslagen wordt, of wel de grond was op die plek niet of minder verzuurd dan elders, dus meer aan de vruchtbare en losse dollartklei gelijk gebleven.

Op de *zavel* komt de Lappa tomentosa niet voor, blijkbaar is deze bodem haar te zandig. Evenmin groeit ze op het veen of op de diluviale zand- en kleibodems, zooals de potklei (een vorm van keileem) waarop L. minor wel voorkomt. Deze soort is blijkbaar veel minder kieskeurig.

Ten slotte heeft S. nagegaan, hoe het staat met de vindplaatsen in het overige deel van ons land. Het resultaat is, dat alle de 18 opgegeven vindplaatsen kunnen worden geschrapt. De meeste opgaven berusten op een verwarring met L. minor, zooals uit de authentieke herbaria kon worden bewezen. In de enkele vindplaatsen waar werkelijk Lappa tomentosa Lam. gevonden is, groeit de plant thans ook niet meer, dat waren alle »pothoofd«-vindplaatsen.

Ook in andere landen van West-Europa zijn de opgaven aangaande L. tomentosa vrij onbetrouwbaar door verwarring met L. minor; maar zooveel is wel zeker, dat de plant zoowel in België als Noord-Duitschland en Frankrijk zeer zeldzaam is en ze nergens zoo veelvuldig gevonden wordt als in 't Oosten van onze provincie Groningen.

J. HEIMANS.

VRAGEN EN KORTE MEDEDEELINGEN.

NATUURBESCHERMING.

No. 28.

Het zou toch best voor verwezenlijking vatbaar zijn, dat alle beroepskringen, die in voeling met de natuur zijn: n.l. die der landlieden, houtvesters, jagers, visschers, tuiniers, ooftkweekers, bijentelers, etc. elkaar de hand reikten, om *gemeenschappelijk onze natuur tegen vernieling te beschermen*. Alle jammerlijke tegenstellingen tusschen die beroepen en de natuurbescherming lieten zich van zelf elimineeren.

Braess: Die Raubvögel als Naturdenkmäler. Staatl. Stelle für Nat. denkm. Pflege. Heft 2.

Maar de pers, de gehèèle pers (tijdschriften, zoowel als couranten) is onze groote en helaas machtige, en hardnekkige *tegenwerkster*: tijdschriften plaatsen nog altijd grif allerlei immoreele jachtverhalen en onnoodige beschrijvingen van schadelijke, menschelijke natuurvernieling, en wel zonder eenig commentaar (een tijd geleden gaf ik een staaltje uit „De Aarde en haar Volken“) en wat nog erger is, ze weigeren meestal artikelen met beschermingsstrekking, waarin tegen schiet- en moordlust wordt geprotesteerd: de couranten plaatsen nog altijd met blijkbare totale instemming alle jacht-statistieken en laten de treurige voorvallen waarbij deze menschen of hun opzichters de zoo mooie en uiterst zeldzame roofvogels nutteloos en onnoodzakelijk doodschietsen telken jare in hun bladzijden afdrucken met een soort bravour; tenminste zonder èenige afkeuring, zonder eenige napeinzing of het wel noodig geweest was deze moord te begaan, waardoor de natuur steeds armer wordt gemaakt; ja, nóg erger, ze plaatsen er zelfs reclame-achtig de vernielzuchtige, doodgelukkige woorden boven, die ieder al uit zijn hoofd kent, als »gelukkig schot«, »jachtgeluk«, »zeldzame vangst« etc., en brengen daardoor hoe langer hoe meer decadentie onder de lezers, en maken de menschen hoe langer hoe sterker anti-natuur en pro-slachterij; het gaat zoo ongemerkt en zoetjes aan als de gewone lezer dergelijke opschriften en berichten van kindsbeen af als dagelijksche spijsje leert verduwen! hij neemt die gebeurtenissen ten slotte zwijgend, onnadenkend tot zich, vindt alles in den haak en... bouwt daaruit zijn eigen *gedragssleur* op. en zegt tegen ieder: »iedereen doet het immers; de couranten melden het zelfs telkens als iets mooi's, en heldhaftigs«. Dr. Hennieke zegt in zijn handboek over Nat. Besch.: »Wanneer de mensch uit ruwheid en onnadenkendheid dagelijks vogels vangt, doodt, de jongen aan de ouders en de ouders aan de jongen ontsteelt om ze voor gulzige magen of op andere manier te gebruiken, of niet eens te gebruiken, dan is hij nog maar één schrede verwijderd van het nóg onzedelijker standpunt, waarop hij werkelijk *geloofd* dat hij daartoe het *recht* heeft (!) en de dieren zelfs voor zijn willekeurig *pleizier* mag vangen, dooden en kwellen.« Zoo dus wordt het volk door onze pers geheel ten gronde gericht in zijn natuur-blik, geheel verwrongen in zijn natuur-moraal, geheel afgehouden van natuurwaardeering. Van de geheele pers gaat een sterke propagandistische strooming uit *ten bate* van schieters, visschers, jagers, vangers; de tegenovergestelde levensbeschouwing, die natuurvernieling alléén dan dult *wanneer ze beslist bezwen-noodzakelijk* is, voor onze onontwikkbare cultuur, heeft in hare publicaties geen enkele woordvoerder, geen enkele *vaste* rubriek, en als ze maar eenigszins een voorwendsel kan vinden zendt ze stukken over natuurethiek ongeplaatst terug met verklaringen: »niet geschikt voor ons blad«, of »te uitvoerig voor zulk een onderwerp« of »beter in een vakblad (ja, hadden we *dit* maar!) of »hiermee kunnen wij ons niet bezig houden« etc. En zoodoende heeft de pers, evenals ze eigenlijk ook alle oorlogen op haar geweten heeft door al haar gekuip, gewrijf en gedrijf, gekijf en geschrijf, ook het in bloei-houden van de moordlust en vernielzucht in de natuur op haar rekening.

Wat gul is ze altijd met stukken opsommingen uit handelskringen waar het opgestapelde vogelhuiden en zoogdierenvachten aangaat, en die getallen worden *nooit* in afkeurenden zin geplaatst, maar als een levenstriomph en wat schriel is ze in regels en woorden als het een protest hiertegen te plaatsen geldt! Die pers »de koningin der anti-ethischen« te noemen, lijkt mij beter, dan »de koningin der aarde«, zooals ze zich zelf noemt. Ik geef dol gaarne alle overzichten over sluwe politiek en volkerenhaat en handels-intriges en militair gedoe, present voor één artikel per dag over hoogere natuurinzichten en heeal-waardeering en fijnzinnig inzicht in dieren- en plantenleven. Héél wat sterkender als ochtend- en avondschotel! Onlangs zag ik in een groot dagblad een halve kolom gewijd aan het weerzinwekkend feit dat in een bepaald water alle vischsoorten en andere bewoners dood boven op de oppervlakte